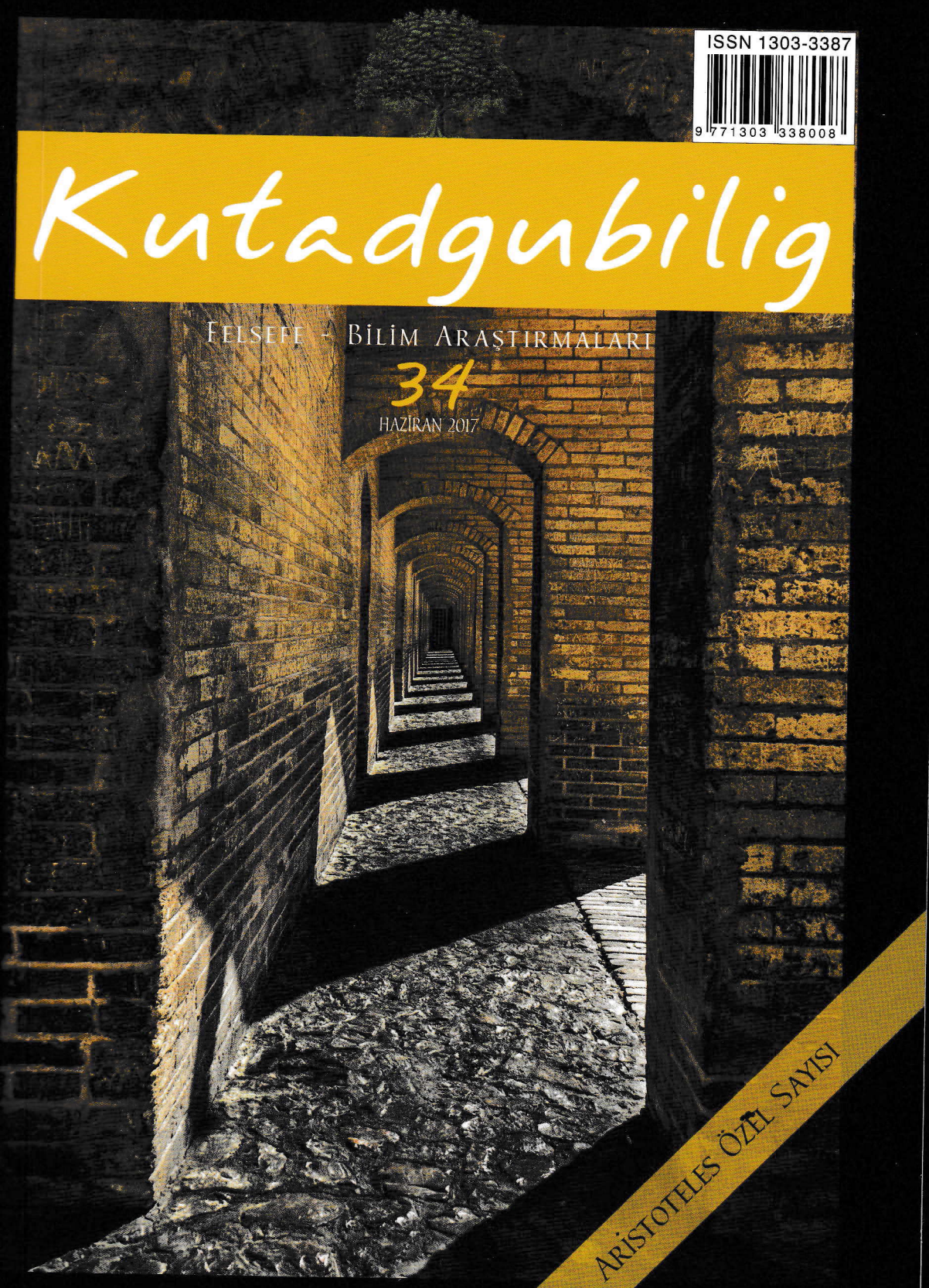
ISSN 1303-3387

Kutadgubilig

FELSEFE - BİLİM ARAŞTIRMALARI

34
HAZİRAN 2017

ARİSTOTELES ÖZEL SAYISI

KUTADGUBİLİG
Felsefe – Bilim Araştırmaları
Philosophy – Science Research
Sayı: 34, Haziran 2017
(Üç ayda bir yayımlanır.)
ISSN: 1303-3387

Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları uluslararası hakemli dergidir / Kutadgubilig Philosophy – Science Researches is a refereed journal
Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları TÜBİTAK / ULAKBİM tarafından dizinlenmektedir.
Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları 1. sayısından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX tarafından dizinlenmektedir.

Yayım Yönetmeni / Editor in Chief

ŞABAN TEOMAN DURALI

Yayım Kurulu / Editorial Board

Osman Faruk AKYOL (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Ayhan BIÇAK (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Cengiz ÇAKMAK (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Şaban Teoman DURALI (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
İhsan FAZLIOĞLU (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
İsmail KARA (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Nebi MEHDİYEV (Trakya Üniversitesi, Türkiye)
Ömer Naci SOYKAN (Mimar Sinan G. S. Üniversitesi, Türkiye)
Sadık TÜRKER (Kırklareli Üniversitesi, Türkiye)
Erdal YILDIZ (Mimar Sinan G. S. Üniversitesi, Türkiye)
Gökhan YILMAZ (İstanbul, Türkiye)

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Dergâh Yayınları A.Ş. adına
Asım Onur ERVERDİ

Yazışma Adresi
Klodfarer Caddesi Altan İşhanı Nu.: 3/20
34122 Sultanahmet / İstanbul
Tel: (212) 518 95 78 (3 hat)
Faks: (212) 518 95 81

Web Sayfası
www.kutadgubilig.com
e-posta
bilgi@kutadgubilig.com

Hakem ve Danışma Kurulu / Advisory Board

Rahim ACAR (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Abdurrahman ALİY (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Osman Faruk AKYOL (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Eşref ALTAŞ (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Kaan ATA (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Kemal BATAK (Sakarya Üniversitesi, Türkiye)
Elif BAGA (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Ali Sertan BEŞER (Trakya Üniversitesi, Türkiye)
Fegani BEYLER (Bingöl Üniversitesi, Türkiye)
Ayhan BIÇAK (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Petek BOYACI (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Yaylagül CERAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Cengiz ÇAKMAK (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Eyüp ÇORAKLI (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Ahmet Emre DAĞTAŞOĞLU (Trakya Üniversitesi, Türkiye)
Hans DAIBER (Mainz Üniversitesi, Almanya)
Teoman DURALI (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Çiğdem DÜRÜŞKEN (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Uğur EKREN (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
İhsan FAZLIOĞLU (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Ernest Wolf-GAZO (Amerikan Üniversitesi, Mısır)
Erman GÖREN (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Özkan GÖZEL (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Mehmet GÜNENÇ (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Abrim GÜRGEN (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye)
Özgüç GÜVEN (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Seda GÜVEN (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Eldar HASANOV (Sakarya Üniversitesi, Türkiye)
İsmail KARA (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Can KARABÖCEK (Kırklareli Üniversitesi, Türkiye)
Ertan KARDEŞ (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Cüneyt KAYA (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Mehmet Akif KAYAPINAR (İstanbul Şehir Üniversitesi)
Egemen Seyfettin KUŞCU (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye)
İlker KÖMBE (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Nebi MEHDİYEV (Trakya Üniversitesi, Türkiye)
Sergey MALENKO (Novgorod Devlet Üniversitesi, Rusya)
Ferid MUHİÇ (Aziz Kril Metodi Üniversitesi, Makedonya)
Andrey NEKİTA (Novgorod Devlet Üniversitesi, Rusya)
Erhard OESER (Viyana Üniversitesi, Avusturya)
Jose Carlos Brandao Tiago de OLIVERIA
(Evora Üniversitesi, Portekiz)
Murad OMAY (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
İhsan Berk ÖZCANGİLLER (Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Ekin ÖYKEN (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Hakan POYRAZ (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye)
Jamil RAGEP (McGill Üniversitesi, Kanada)
Stanley N. SALTHE (Binghamton Üniversitesi, ABD)
Hüseyin SARIOĞLU (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Güvenç ŞAR (Kocaeli Üniversitesi, Türkiye)
Fatih M. ŞEKER (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Ahmet Erhan ŞEKERCİ (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Cahid ŞENEL (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Hüseyin Fırat ŞENOL (Anadolu Üniversitesi, Türkiye)
Oktay TAFTALI (Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Caner TASLAMAN (Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Elif TOKAY (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Arslan TOPAKKAYA (Erciyes Üniversitesi, Türkiye)
Ömer TÜRKER (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Sadık TÜRKER (Kırklareli Üniversitesi, Türkiye)
Serdar USLU (Anadolu Üniversitesi, Türkiye)
Ali UTKU (Atatürk Üniversitesi, Türkiye)
Erdal YILDIZ (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye)
Nedim YILDIZ (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Yücel YÜKSEL (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)

Satış, Abone
Ana Basım Yayın Molla Fenari Sokak Yıldız Han
Nu.: 28 - 34110 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 526 99 41 (3 hat) Faks: (212) 519 04 21

Baskı
Ana Basın Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.
B.O.S.B. Mermerciler Sanayi Sitesi 10. Cad. No: 15
Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (212) 422 79 29

Yurtiçi abonelik bedeli
Yıllık 4 sayı, 80 TL
Kurumlar için abonelik bedeli
Yıllık 4 sayı, 160 TL
Yurtdışı abonelik bedeli
Yıllık 4 sayı, 80 ABD Doları

Abonelik için hesap numaraları
Ziraat Bankası (Cağaloğlu Şubesi)
IBAN: TR 91 0001 0008 8929 0448 1950 01

Posta Çeki Hesabı: 6115869

QUENTIN SKINNER'İN BAĞLAMCI TARİH ANLAYIŞI

Sümeyye Parıldar*

QUENTIN SKINNER'S CONTEXTUALIST UNDERSTANDING OF HISTORY

ÖZ

Quentin Skinner, 1969 yılında yazdığı "Meaning and Understanding in the History of Ideas" başlıklı bir makale ile daha sonra 1980lerde geniş bir literatür oluşturacak bir tartışma başlatmıştır. İddiaları gerektirdiği sonuca taşınırsa, tarih ile felsefenin içiçe geçmesini ve bir yerde tarihsel bir felsefi metnin incelemesinin tarihsel metoda mahkum olmasını kaçınılmaz kılan bu düşüncenin, analitik felsefenin araştırma biçimi yanında yorum teorileri ve felsefe tarihi yazımlarını da eleştiren boyutu da ne kadar geniş bir kapsamı olduğunu göstermektedir. Skinner'in metodunun önemi bununla da sınırlı değildir. Bir taraftan felsefenin metodunu tarihselleştiren Skinner'in metodu ise özünde felsefidir ve Searle-Wittgenstein etkisinde söz-eylemi kavramına dayanmaktadır. Bu makale, kapsamlı düşüncesi ile Skinner'in metoduna kuş bakışı bakmayı ve felsefe çalışmaları açısından bu metodu benimsemenin ne kadar verimli olacağı sorusunu sormayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Quentin Skinner, bağlamcılık, Cambridge ekolü, tarihsel metod.

ABSTRACT

Quentin Skinner's 1969 article "Meaning and Understanding in History of Ideas" triggered a number of methodological discussions that already took shape of a large literature by 1980's. In this contextualist manifesto, philosophical text appear to melt in historical methodology and if the claims are taken on to their ultimate implications, then a philosophical text in history is to be interpreted but with a historical method. His texts engage with analytical way of philosophizing as well as the continental hermeneutical methods and theories on historiographies

* Öğr. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (sumeyyeparildar@gmail.com). Yazı geliş tarihi: 09.02.2017; kabul tarihi: 12.06.2017.

of philosophy. This proves the comprehensive nature of his method. In contrast with his historicizing the philosophy, his method is philosophical in nature: his main claim is built on the notion of speech-act developed by the Searle-Wittgenstein line. This research aims to discuss Skinner's method in its comprehensive nature with a bird-eye view and to question the efficiency of this method if ever applied on the studies of philosophy.
Keywords: Quentin Skinner, contextualism, Cambridge school, historical method

...

I

Felsefe-Bilim ve Tarih arasındaki irtibat felsefenin tabiatı, nasıl yapılacağı ve ne için yapılacağı soruları geniş bir literatür oluşturmuş, pek çok araştırmacının yazısına konuluk etmiştir. Doğrudan felsefenin tabiatına bu soruların etki edecek şekilde incelendiği alan olmak cihetinden analitik felsefe ve geleneksel felsefelerin (İslam felsefesi, Hint felsefesi vs) daha korunaklı olduğu (yani bu soruların daha az sorulduğu alanlar oldukları) da dikkat çekmektedir. Analitik felsefenin bazı pratikçilerinin anakroniklik ile suçlanmasında böylesi metin analizi ortaya koymalarının ve kavramsal çerçeveyi ön plana çıkarıp ve tarihi bağlam analizini geri planda bırakmalarının etkisi olmuş olabilir.

Yazının ana temasını teşkil eden Skinner'in tarih anlayışı, burada felsefe çalışmalarına dair iddiaları ya da etkisi merkeze alınarak incelenecektir.

İster tarihsel bir farklılık, isterse farklı kavramsal çerçevelere ait olmak üzerinden oluşan bir boşlukla doğan farklılık olsun; tarihi felsefe (Osmanlı felsefesi, Ortaçağ Latin Düşüncesi, Hint veya Çin felsefeleri) metinleri birbirleri ile ilişkilendirildiğinde ya da bugün için anlamlı olacak biçimde okunmaya çalışıldığı zaman; tarihsellik ve bağlam, metin yorumu ve anlam inşası gibi kavramları içeren bir metod sorunu ortaya çıkar. Metin ya da metnin taşıyıcısı olduğu kavram ya da kavramın içinde yer aldığı teorik tartışmalar ile o tartışmaları anlamaya çalışan araştırmacı arasındaki mesafe bu metodik tartışmaların öncelikli varlık sebebidir. Araştırmacı Anglo Sakson geleneğin bir kısmında görülen bir yoksayma ile bu sorunu görmezden gelebilir. Diğer bir seçenekte ise araştırmacı tarihe ya da metne odaklanmayı tercih edebilir. Bu noktada soru, yukarıdaki üç boyuta ek olarak felsefenin tabiatı ve nasıl yapılacağına dair mega problemle ortak bir payda kazanır.

"Ölmüş ve büyük filozofların argümanlarını 'rasyonel yeniden inşa'ya tabi kılmaya çalışan Analitik filozoflar, bu çabalarını, söz konusu filozoflara çağdaşları imişcesine davranmalarının mümkün olduğu ümidi ile bu faaliyete girebildiler." Böylece onlar, geçmişe ait ve ölmüş bu düşünürlerle rahatça fikir alışverişinde bulunabileceklerdi.[1]

[1] R. Rorty; "Historiography of Philosophy: Four Genres", ed. R. Forty, J. B. Schneewind, and Q. Skinner, *Philosophy in History: Essays on the History of Philosophy,* (Cambridge: Cambridge University Press, 1984), s. 49.

Rorty'e göre analitik filozoflar kendilerini felsefe tarihçilerinden ayırır ve tarih boyunca ortaya atılmış fikirlerin bir listesini çıkarmayı tarihsel bir işlem olarak görürler. Onlara göre felsefe, felsefi gerçekliklerin arayışından oluşur. Burada, yine de neden bir inşaya gerek duyulduğu, yani neden geçmişte kalmış görüşlerin dikkate alındığı da sorulabilir. Zira bu şekilde geçmiş görüşleri dikkate almaksızın felsefi soruları tek başına incelemek de Anglo sakson filozofların bir kısmının (1b) uygulamalarında yer bulmuştur. Geçmiş fikirleri içinde bulunduğu zaman dilimi içinde kendisi ile konuşulabilir kabul eden filozofun (1a) durumuna odaklanırsak, bu filozofların karşılaştıkları iki eleştiriden birisi geçmişi tamamen gözardı eden filozoflar diğeri ise geçmişin bugüne taşınmasına dair problemlere odaklanan filozoflar (1c) tarafından gelmektedir. Birinci topluluktan ziyade ikinci topluluk bu makalenin konusu ile irtibatlıdır. Onlara göre problem, geçmişte ortaya atılmış fikir ve kavramlara bugüne dair yaklaşımın dayatılmasıdır. Rorty'nin de sunumunda zikrettiği anakronizm eleştirisine göre bu filozoflar, geçmiş tartışma ve düşünceleri modern çalışmalarda tartışılan önermelerin formunu alacak hale getirmekte ve mesela Aristo ya da Kant gibi tarihsel figürleri günümüz metaetik, dil felsefesi, vs. içinde yer alan taraflardan birini desteklemeye zorlamaktadırlar. Rorty'e göre buradaki ikilem, 'anakronik bir dayatma ile geçmişin büyük filozoflarına bugün çağdaşlarımızmışlarcasına bizimle konuşabilecekleri kavram ve problemlerimizi dayatmak uygulaması ile, onları yazdıkları ve bugüne anlamsız görünen ifadelerini de içerecek şekilde makulleştirecek bir kendi çerçeveleri içerisinde anlamak' uygulaması arasındadır.[2] Rorty, bu ikilemin, her iki çabanın bir arada gerçekleştirme arayışından kaynaklandığını düşünür ve birbirinden bağımsız olarak her iki çabanın da gerçekleştirilmesi gereken anlamlı çabalar olduğunu savunur. Böylece makul çerçevede kabul edilmeden (bugüne dair değer dünyasından taviz vermeden) de geçmişte ifade edilmiş ve geçersizleşmiş bir görüş, tamamen yoksayılmaksızın incelemeye konu olabilir. Rorty'nin aktarımı, makalemizle ilgili temel sorunların bir kısmını özetlemektedir. Bugünden yola çıkarak geçmiş büyük filozoflar ile iletişim içerisinde olmak mümkün müdür? Geçmiş ile iletişim içerisinde olmak ve ancak anakronizm eleştirilerini haklı çıkarmayacak şekilde bir yeniden inşa faaliyeti yürütmek mümkün müdür? Yine Rorty, sunumunda bugüne dair sahip olunan değer ve fikirlerin zikredilen faaliyetle irtibatına da işaret etmektedir. Diğer deyişle araştırmacı, sahip olduğu düşünce dünyasından ve bugünden sıyrılma imkanına sahip midir?

Rorty'nin sunumuna benzer biçimde, Charles Taylor da günümüz filozoflarının geçmişle irtibatında tecrübe ettikleri sıkıntılara değinmiştir. O da (1b) geçmişteki tartışmaları tamamen gözardı eden filozofların yaygınlığına işaret ederek sunumuna başlar. "Felsefede zaman zaman yüzeye çıkan bir ideal vardır. İlham, geçmişi süpürüp atmak ve şeyleri tamamen günümüzün anlayışı çerçevesinde yorumlamaktır. Bunun ardındaki

[2] Rorty, Historiography, s. 49.

çekiciliğin sebebi, geçmiş hatalar ve yanılsamaların yükünden kurtulmaktır. Düşünce, böylece zincirlerinden kurtulur. İnsan tabii formunda geçmişin hapishanesine alıştığı için, geçmişe dair bir rahatlık geliştirir ve bu yüzden geçmişten kurtulmak fazladan bir cesaret gerektirir."[3] Bu çekiciliğin sonucunda "felsefeye tamamıyle bugüne ait ıstılahat ile gerçekleştirilen bir alıştırma muamelesi yapmak yaygınlaşmış ve devam edegelmiştir." İşte bu noktada geçmişi tamamen yok saymayan bir guruba göre (1a) geçmişe ait olan okunmalı, ancak tamamen bugünde konuşuyormuşcasına muamele görmelidir. Geçmişe ait unsurların bugünle karşılıklı iletişime girmesi, ancak bugüne dair anlamlı bir fikir vaad etmeleri durumunda elde edecekleri bir haktır. Onlar, "Kendinde bir öz ve kaynak olarak değil, zaman-dışı kaynak olarak" anlamlıdırlar. Taylor'a göre, bu grubun (yukarıdaki tasnife göre 1a ve 1b gruplarını içeren), karşısında Hegel'in, felsefeyi tarihi ile özsel bir ilişki içerisinde anlamlandıran yaklaşımı yer alır. "Felsefe ve felsefe tarihi özdeştir ve felsefe ancak tarihi üzerinden yapılabilir".[4] Rorty'nin bugüne geçmiş fikirlerin taşınması (1a) ve Taylor'un geçmişin yoksayılmasına (1b) vurgu yaparak aktardığı felsefe pratiği ve geçmişle irtibatına dair ikilemin en iyi formulasyonunu belki de Macintyre'da buluruz:

Bir tarafta "geçmişin filozoflarını bugün içinde bulunduğumuz sorunlarla ve girişimlerle irtibatlandırarak muasırlaştırarak okuyacağız ve bugünkü felsefenin bir parçası olsalardı" nasıl olacaklarına odaklanacağız ve böylece onları bugünden keskin sınırlarla ayırıp geçmişe ait kılan özelliklerinden soyutlayacağız. Diğer tarafta ise geçmiş filozofları sadece "kendi bağlamlarında okuyacağız ve kendilerine has olan özelliklerini" ön plana çıkaracağız ve böylece "onları birer müze parçası"na dönüştüreceğiz.[5]

Şu ana kadar aktarılan yaklaşımların da ortaya koyduğu gibi, *geçmişi yok saymaksızın felsefe ile meşgul olmak isteyen araştırmacının, geçmişe hapsolmak ya da geçmişe dair iddiaların kendinde sahip oldukları özellikleri öğrenmekten mahrum kalmak arasında kalması söz konusudur. Rorty'nin yaklaşımını benimsemeksizin mahkumiyet ve mahrumiyetin her ikisinden de kaçınmak isteyen kişi için bir alternatif mümkün müdür?* (S) İlham kaynağı tarihsel olan İslam felsefesi için de bu soru kaçınılmaz bir biçimde araştırmacıya kendisini dayatmaktadır. İslam felsefesi alanında çalışan kişi, üreteceği bilgi, kullanacağı düşünsel malzeme konusunda tarihsel bir metoda muhtaç mıdır?

Arkaplanına dair Rorty, Taylor ve Macintyre'ın zikredildiği ve aslında tarihten dil felsefesine uzanan geniş bir literatüre ilham veren bu soru için elinizdeki makalede Cambridge Okulunun öne çıkan ismi Quentin Skinner'in ortaya koyduğu yaklaşımına odaklanılacaktır. Bunun önemli sebeblerinden biri, Skinner'in odaklanılan sorunun (S)

[3] Charles Taylor; "Philosophy and its history", in (ed.s) R. Rorty, J. B. Schneewind, and Q. Skinner, *Philosophy in History: Essays on the History of Philosophy,* (Cambridge: Cambridge University Press, 1984), s. 17.

[4] Taylor, "Philosophy and its history", s. 17.

[5] Macintyre, 1984, s. 31.

önde gelen pek çok vechesine dair değerlendirme içeren bir yaklaşıma sahip olması, kısacası Skinner'in kapsayıcı tartışma çerçevesidir.

Cambridge okulu, tarih içerisinde gerçekleşmiş bir durumu anlamak ve yorumlamak için o durum ile irtibatlı küçük ve büyük etkenlerin incelenmesi; söylem, metin ya da durumun sosyal-tarihsel-entelektüel bağlamı içinde konumlandırılarak yorumlanması gerektiğini savunmaktadır.[6] Gerçek şu ki, XI. yüzyıldan günümüze ulaşan bir metinle ilgilenen bir mesela İslam tarihçisi için dönemsel koşullar, hatta jeolojik ve iklimsel koşullar dahi yorumlama açısından önemlidir. Peki, bir İslam felsefesi araştırması için durum aynı mıdır? Bu soru Skinner'in tartışmasını felsefenin tabiatı tartışması ile irtibatlandıran linki teşkil etmektedir. Skinner'in 'bağlamcı' düşüncesini analiz ederek başlayalım.[7]

Quentin Skinner, *Vision and Politics* adlı kitabının ilk cildini metod meselesine ayırmıştır. O, ilk olarak objektif bir belge-arşiv incelemesine dayanan tarih yazıcılığını eleştirir. Bu noktada Geofrey Elton'un metoduna odaklanır. Elton'a göre araştırma sonucu elde edilen malzemeye araştırmacı kendi sorularını dayatmamalıdır, aksine biriken malzeme araştırmacıya kendi sonuçlarını kendi doğallığı içinde verecektir.[8] Gerçekliğin elde edilmesine dair bir mit (mythology of facts) olan bu empirisist tarih için "tarih kendinde ve her şeyin ötesinde amaçtır ve tarih tek bir şeye odaklanır: elde mevcut bütün kaynaklardan doğru olguların (true facts) çıkarımsanması".[9] Yine gerçek tarihçi, kendi öngörüleri ve perspektifini malzemesine dayatmaz. O, malzemenin kendisini açmasını bekler. Tarihçi, belgelerin hizmetçisidir ve onların kendinde ne söyler halde olduğunu anlayana kadar hiçbir soru çerçevesinde belgelerine yaklaşmaz. tabii, Skinner'a göre öncül sorudan kaçınma durumu bir tür objektiflik varsayımını taşıyacağı için kabul edilemezdir. Skinner, Gadamer'in soru kavramına getirdiği açıklama ile ikinci bir boyut katarak Elton'un yaklaşımını reddeder. Mesela bir evi incelemeye alan bir tarihçinin durumunda, Gadamer'e göre evi inceleyen kişi, bir nesnenin ev olarak incelemek açısından nesneyi ev olarak bir çerçeveye oturarak incelemeye almıştır. Bu

[6] Cambridge okulu kendi içerisinde homojen bir yapıya sahip olmasa da tarihsel bağlam konusunda ortak bir yaklaşıma sahiptirler. Grubun genel metodik yaklaşımının, Skinner'n 1969 'Meaning and Understanding in the History of Ideas' başlıklı makalesinde deklare ettiği kabul edilebilir. Bu makalenin yıllar içinde revize edilmiş hali bu makalede incelediğim *Vision of Politics* kitabının da dördüncü makalesini teşkil eder. Cambrdige okulunun içerisinde Quentin Skinner'e ek olarak J. G. A. Pocock, Viroli, and Peter Laslett ve Pettit gibi isimlere yer verilir. John P. Mccormick, Machiavelli against Republicanism: On the Cambridge School's "Guicciardian Moments", Political Theory, C. 31, Sayı 5, Ekim 2003, s. 615-643.

[7] Skinner'in yaklaşımını katı bir bağlamcı yaklaşımdan ayırmak gereklidir. Zira o, metnin bağlama indirgenerek anlaşılmasını da yeterli bulmaz. Skinner'in bağlamcı görüşü nasıl revize ettiğine dair bknz. Robert Lamb, "Quentin Skinner's Revised Historical Contextualism: A Critique", History of Human Sciences 22, 2009, s. 51-73.

[8] Quentin Skinner, *Visions of Politics*, c. 1, (Cambridge: Cambridge University Press (2002, 2010)), s. 15.

[9] Skinner, *Visions*, s. 9.

durumda Gadamer'e göre bir dizi belgeyi kendi ifadelerimizle anlatmaya başladığımız anda zaten yorumlama sürecinin içinde yer alırız.[10] Bu durumda Elton'un delil öncesi ve tarihçinin kaçınması gereken bir durum olan soru sahibi olmama imkânsızlaşır.

Eldeki malzemenin, ondan çıkarılacak netice ile irtibatında öznel koşulların tamamen dışarıda tutulabileceği düşüncesi (a) kadar, belirli neticelere ulaşmayı sağlayacak yeterlilikte malzemenin birikmesinin imkânsızlığı (b) da Skinner açısından Elton'un metodundaki sorunları teşkil etmektedir.[11] Onun eleştirisi, malzemenin tüketilemezliği ve objektifliğin imkansızlığı olarak formulleştirilebilir. Malzemenin tüketilemezliği, tarihsel bir olay incelendiğinde mesela, o olayla irtibatlandırılabilecek tüm bilgi, arşiv belgesi ve aktörlerin ortaya konulması ve incelenmesinin zorluğuna işaret eder. Malzemenin tüketilemezliği, kendinde ve otomatik olarak sonuçları verecek kaynakların bulunamayacağını da ifade eder. Tek başına metin, kendinde anlam ve yorumlama için yeterli bir çerçeve sunamaz.[12] Objektifliğin mümkün olmaması, tarihsel malzeme ile muhatap olan öznenin kaçınılmaz olarak kendi perspektifini, metne dair analizinde etkili kılması ile sonuçlanacaktır.[13] Anakronik okuma ile ilgili önemli sorunlardan bir tanesi, tarihçinin, incelediği metninde rasyonel olmayan yönler bulduğu zaman ortaya çıkar. Aslında, bu yargıda söz konusu olan, tarihçinin rasyonel oluş ile kendisi için rasyonel olanı özdeşleştirmesidir.[14] Zaten rasyonalite, kendinde pek çok anlam yükü ve tartışmaya konu olmuş tarihi içinde yıpratılmış bir kavramdır. O yüzden Skinner, yorumdan değer yüklü hükmü çıkarmayı hedefleyen zayıf bir rasyonalite tanımı yapar. Belki burada onun yine de rasyonaliteye dair bir tanım yapmak zorunda kalmış olması da bazıları için dikkat çekici olabilir. Her ne kadar anlamsız görünse bile, bu fikirlerin sahibi düşünürün, rasyonel bir özne olduğunu olabildiğince önceleyerek ve kanıtlayarak araştırmaya başlanmalıdır.[15] Bu, Skinner'in altın kuralıdır.

Objektiflik iddiasına sahip tarih anlayışına getirdiği eleştiride, Skinner'in metodolojisine dair iki husus ortaya çıkmıştır. (i) O, bir tarafta *objektifliğin* imkânını ve bunun yanında tarihsel belgelerin objektif analizinin kendiliğinden kesin bir sonuca ulaştıracak olduğu iddiasını reddedilmektedir. (ii) Yine Skinner, geçmişe dair okumanın bugünden beslenen değer yüklü bakış açısı tarafından şekillendirilmesini eleştirmekte

[10] Skinner, *Visions*, s. 15-17.
[11] Skinner, *Visions*, s. 16-20.
[12] Skinner, *Visions*, s. 1-8, 27-57.
[13] Skinner'in anakronizm eleştirisi *Vision of Politics* kitabına yayılmıştır. Aslında bu eleştiri iki yöne sahiptir. Hem bugünden yola çıkarak bugünün kavramlarının yansımasını geçmişe dayatmak (anakronizm), hem de geçmişi, bugün yaşananları sonuç olarak inşa ettirecek şekilde tanzim etmek (whiggism) olumsuzlanmıştır. *Whiggism* eleştirisi özellikle Elton'un tarihsel malzemenin objektif biçimde incelenebileceği iddiasını eleştirdiğinde belirgindir (Skinner, *Visions*, s. 8-27). Anakronizm eleştirisinde genel geçer rasyonalizm ve okunan metinde bir tutarlılık öngörme çabasının (principle of charity) reddiyesinde ve Charles Taylor ve Rorty ile konuşur olduğu anlarda belirginlik kazanır bknz. Skinner, *Visions*, s. 43.
[14] Skinner, *Visions*, s. 31-33.
[15] Skinner, *Visions*, s. 40.

ve yaygın *anakronizm* eleştirisini tekrarlamaktadır. Makalenin başında zikredilen yaklaşımlar açısından Skinner, geçmişi yok sayan (1b) ve bugünü merkeze alarak geçmişi inceleyen (1a) araştırmacıların her ikisine de karşı çıkan bir metod geliştirmektedir. Bu durumda merak konusu olan, Skinner'in Macintyre'in ifadesi ile geçmişe ait olanı bir müze eşyasına indirgeyecek şekilde geçmişe mahkum bir okumayı benimseyip benimsemediğidir. Zira geçmişin nasıl ise o şekilde, kendi başına anlaşılması onun yaklaşımının merkezinde yer alacaktır. Skinner'daki metodik tartışmanın çerçevesini daha doğru kavramak için hatırlanması gereken, Skinner'in zihninde, siyaset bilimi ve tarihin bulunduğudur. Onun metoda dair kaygılarının ardında da siyaset bilimine dair öngörüleri ve metodik bir zeminin eksikliğini hissetmesi yatar. *Visions of Politics* kitabının ilk cildinin metoda, diğer ciltlerin Machiavelli, More ve Milton gibi isimler üzerinden Rönesans erdemleri ve Hobbes'a ayrılması bu sebepledir. Erdem, demokrasi, kölelik, sivil kimlik gibi kavram ve olguların tarihsel metinlerde yer aldıkları zaman ne şekilde inceleneceği ve bugüne dair ne tür bir değere sahip olacaklarını anlatırken, içinde çalıştığı disiplinin öncelik hiyerarşisi kaçınılmaz olarak onun metodunu da belirlemiştir.[16] Bu siyaset ve tarih öncelikli konumuna rağmen, Skinner, İslam felsefesinin tarihselliğini önceleyen ve teorik cihetinden çok, tarihsel cihetine yönelen bir araştırmacı için gözardı edilmemesi gereken araçlar sunmaktadır.

Bu aşamada Skinner'in metodunun, disiplinlerarası uygulamaya imkân verip vermediği sorulabilir. Diğer bir deyişle, metoda dair soru, aynı zamanda araştırmacının araştırma sorusuna göre şekil alabilmelidir. Felsefeyi bugüne dair düşünsel bir eylem olarak gören ve tarihsel büyük düşünürlerin birikiminden istifade etmek isteyen araştırmacı için Skinner'in metodunun sunabilecekleri imkânlar farklılık arzetmektedir. O yüzden sorulması gereken, tarihsel bir felsefe metnini bugun icin canlı bir metin kılmak isteyen bir araştırmacı için tarihsel metodun öncelik sırasının ne olduğudur. Bu husus, tarihten bağımsız bir metodu desteklerken, diğer taraftan anakronizm eleştirilerinin yaygınlık kazandırdığı ve Skinner tarafından da tekrarlanan zaafları, kişinin tarihsel metodlardan tamamen bağımsız bir metin okumasını savunabilmesini zorlaştırmaktadır. Bu makalenin yazarı açısından esas teşkil eden sorulardan birisi felsefi tartışmaların yeniden inşasının, geçmişi yoksaymaksızın ve tarihsel bağlamın mahkumu olmaksızın mümkün olup olmadığıdır. Tarihsel bağlamı önceleyen iddiaların anlaşılması iki açıdan önemlidir. (I) Birincisi bu yöntemleri benimseyerek bir yeniden inşa fikri ortaya atılabilir mi? (II) İkincisi ise birinci sorunun olumsuz cevaplanması durumunda tarihsel bağlamı aşan ancak onu yoksaymayan alternatif bir yaklaşım ortaya koyulabilir mi? Her iki sorunun araştırılması için de öncelikle Skinner'in teorik iddialarının detayları incelenmelidir.

[16] Kavramların tarihsel dönüşümüne dair etkili çalışmalardan bir diğeri Charles Taylorun bireye dair değişimi ortaya koyduğu Sources of the *Self* kitabıdır. Taylor, bugünün modern kimliğini, özgürlük ve bireysellik kavramlarının gelişimleri üzerinden analiz eder (Charles Taylor, *Sources of the Self: the making of Modern Identity*, (Harvard: Harvard University Press, 1989).

Davidson, Quine ve Wittgenstein'in geliştirdiği dış etkenleri önceleyen dil teorilerinin etkisindeki Skinner, tarihsel kavramlara dair bir yorum teorisi ya da metodoloji geliştirmiştir.[17] Pocock ile birlikte genellikle kavram ve anlamı, onların içinde yer aldıkları bağlam merkezinde okumayı önceleyen analizleri, Cambridge okulu olarak isimlendirilmiştir. Anlam, söz-eylemi (speech act) olarak anlamlandırılır ve yazarın/kullanımın öznesinin maksadı/niyeti merkeze alınarak (moderate intentionalism) anlaşılabilir. Ancak bu niyet, zihinsel süreçlerin takibinden ziyade dışarıdan belirlenebilen durumların (mesela kullanımın) takibi ile bulunabilirdir. Yani niyet, bir söz eyleminin harici belirlenebilirliğine bağlı olarak okunabilirdir. '(H)er ne zaman iletişim için dilden istifade edersek, bir şey söylemekle eş zamanlı olarak bir şey de yapmaktayız."[18] Artık bu yaklaşımda anlam ve kullanım ayrıştırılmıştır ve anlam bir derecede gereksiz hale gelmiştir.

Her ne kadar savunduğu teorinin neticeleri onu bağlamcı ekole çok yaklaştırmış görünse de, Skinner kendisini bu ekol içerisinde yerleştirmez. Ne yazarın açıkça zikrettiği maksadını esoterik bir okumaya tutan yaklaşım,[19] ne de yazarı ve maksadını dışarıda bırakıp tamamen bağlamı merkeze alan okuma doğrudur.[20] Metin, bu durumda bir söz-eylemleri deposuna dönüştürülmüştür. Peki, metnin kendi içinde kurallılığını takip ederek de Wittgensteincı bir oyun-takibi kuramaz mıyız? Skinner belki en çok metnin bir zaman-dışılık taşıyabileceği fikri ile çatışır. (iii) *Metin, sözün yapısından dolayı zaman-dışı öğeler içeremez* ve metinler kendi içlerinde başka unsurlardan bağımsız birer tutarlılık sahibi değildir. Bu metinde iki aşamalı olarak önereceğim okumanın ikinci aşamasında tam da Skinner'in eleştirdiği bu yaklaşıma sahip olmanın metnin sürekliliğini inşa etme bağlamında önemli olduğunu ifade etmek gerekir.

[17] Bu yazıda bu filozofların görüşlerinin detayına ya da Skinner'in düşüncesine nasıl kaynaklık teşkil ettiklerine değinilmeyecektir. Ancak anlam teorilerine dair geniş yazımı bulunduğu ve hakkında yine geniş bir ikincil literatür bulunduğu için ve karmaşık bir ortayol teorisine sahip olduğu da iddia edilebilecek olduğu için Davidson'un dış etkenler ve aynı zamanda kişinin bireysel geçmişini de merkeze alan anlam teorisine (semantic externalism) dair bir dizi analize işaret edilebilir: Donald Davidson, "Actions, Reasons and Causes," in his *Essays On Actions and Events*, (Oxford, Oxford University Press, 1980); "Knowing One's Own Mind," Proceedings of the American Philosophical Association, 61, 1989, 441-458; Jesper Kallestrup, Semantic Externalism, (NY: Routledge, 2012). Davidson'un dışsal etkenlere olan bağlılığının mutlak anlamda zihinsel süreçlerin reddini içermediğini, hatta bireysel önceliğin (first person authority) ve fenomenal süreçlerin bu dışsal belirlenimin dışarıda bırakıldığını tartışan önemli bir araştırma da Mark Rowlands tarafından yayınlanmıştır (Mark Rowlands, Externalism: Putting Mind and World Back Together Again, (Chesham: Acumen, 2003) özellikle bknz. s. 144 vd. Quine'a dair bkz. Gregor McCulloch, The Life of the Mind, (London: Routledge, 2003), s. 91 vd.

[18] Skinner, *Visions*, s.2.

[19] Strauss'a göre yazar, aslında yazdığı metinde açıkça yazma amacı olarak zikrettiği amacı kastetmez ve bazı ortodoks görüşlerin baskısı altında belirli formlarda yazmak durumunda kalmıştır (Leo Strauss, Persecution and the Art of Writing, (Chicago: University of Chicago Press, 1988). Bu durumda yazarın ifadeleri nazar-ı dikkatten uzak tutularak yorumlama ameliyesinde bulunulmaktadır. Strauss'a dair eleştiriler için bknz. Skinner, *Visions*, s. 64, 75.

[20] Skinner, *Visions*, s. 84.

Sürekliliği kıran yaklaşımı ile Skinner için, (iv) *metinlerde bulunabilecek evrensel bir rasyonalite ve buna bağlı olarak okunan metinlerde öngörülebilecek doğruluklar yoktur*. Bunun neticesinde, kişi kendi bulunduğu zaman-mekan ve birikimi ile sahip olduğu zihni donanıma göre metinde gördüğü boşlukları anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde doldurarak okumaya tabi tutmamalıdır. Aynı şekilde okuyucu, okunan metinde yanlışlar görüp yazarı rasyonalitenin dışında kabul etme hakkına da sahip değildir. Aslında süreklilik eleştirisi bir taraftan anakronizm eleştirisi ile irtibatlıdır. Buna göre kişinin kendi zaman-mekan düzleminde sahip olduğu yaklaşımı geçmişe dayatabilmesi kendisi ile geçmiş arasında süreklilik ve ortak bir zemin olduğuna dair sahip olduğu inanç ile mümkün olmaktadır. Yine insanların ortak bir rasyonalite zemininde sahip olacakları zaman-dışı öğelerin reddi, klasik eserler ya da teorilerin imkânını ortadan kaldırmaktadır. Metinlerin zaman ve mekan ile sınırlı kabul edilmesi belki de Skinner'in metin okumasını, bugüne taşınamaz ve yeniden inşaya kapalı kılan en önemli iddiasıdır. Daha da radikal olan ise, yeniden inşa değil geçmiş ve bugün arasındaki her hangi bir iletisimin artık mümkün olmamasıdır. Zira bu tür bir iletişimin imkânı, rasyonalite, süreklilik ve metinsel zaman-dışılık reddi ile hem metin hem de teori zemininde ortadan kaldırılmış durumdadır. Özellikle XIX. yüzyıl ve sonrasında aktif olan felsefe tarihi, kavram tarihi ve hermenotik okumaların önemli bir kısmı böylece önemini yitirmiş birer zihinsel aktiviteye indirgenirler.

Tam bu noktada Skinner'i de, felsefe ve tarihine dair tartışmaların tarihsel bağlamı içerisinde inceleme konusu yapabiliriz. Skinner'in tarih ve felsefe ile ilgili tartışmaları, dil felsefeleri tartışmalarını merkeze alarak incelemesine imkân veren tartışma zemini nasıl oluşmuştur? Bunun ilk adımı, geçmişte üretilen felsefi fikirlerin belirli bir seçicilikle biraraya getirilmesi fikri yani felsefe tarihi yazıcılığında gerçekleşen dönüşümler ile bunun yanında kavramlar tarihi ve düşünce tarihi pratikleri ile atılmıştır. Tarih yazımının modern dönem pratikleri, birbirinden farklı deliller, belgeler ve olgulardan tutarlı bir yorum sürecinden geçirme faaliyetleri olarak düşünülebilir. Bunun daha olgusal gerçeklikle irtibatın vurgulandığı yorumu Anglo-sakson dünyada yaygınlık kazanmışken, Kıta Avrupası pratiğinde bir bütüncül insanlık tecrübesinin açımlanması olarak görüldüğü Hegelci yaklaşımla hermenötik yaklaşım aktif olmuştur.[21] Bunlardan Hegel'in yaklaşımında tarihte bir akılcılığın ve bütünlüğün varsayılması önemlidir. Yine tarihsel yaklaşımı açısından Collingwood önemlidir. Zira Collingwood'a göre geçmiş, bugündeki tarihçi için tarihçinin hayali ile tarihsel aktörlerin niyetlerini ve zihinlerini yeniden kurgulayabilmesi sayesinde erişilebilirdir.[22] Kavram tarihi ise ilk

[21] Little, Daniel, "Philosophy of History", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), forthcoming URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/history/>.). Erişim Tarihi: 20.05.2017.

[22] Little, Daniel, "Philosophy of History", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), forthcoming URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/history/>.).

olarak 1950'li yıllarda ortaya atılmıştır. Koselleck'in bazı yorumlarda tamamlanmamış ve teori olarak gelişimi sonuçlanmamış olarak tarif edilen projesi, yine de geniş bir uygulama ve etki alanına sahiptir. Ortaya attığı teori açısından her ne kadar Skinner'in teorisi geçmiş ile bugün arasında herhangi bir süreklilik taşıyacak ilkeyi reddediyor ve kavram tarihi imkanını da reddediyor olsa da, Skinner, yazılarını kitaplaştırdığı geç döneminde kendi yönteminin Koselleck'in kavram tarihi yaklaşımı ile tenakuz içermediğini belirtir.[23]

Tarih yazımı ve felsefe tarihçiliğini 'sistem' kavramının gelişimini merkeze alarak inceleyen Leo Catana'ya göre felsefe tarihi pratiğinin kendisi felsefe pratiğinin geçmişi kadar geriye taşınabilirse de, geçmiş düşüncelerin belirli bir sistematiklik içerisinde seçime tabi tutulması XVII. yüzyıldan sonra gelişmiştir.[24] Filozofları hayatlarının verilmesini aşan ve felsefi görüşlerini sistematik sunuma tabi tutan Bruckner'a göre sistem bir filozofun düşünceleri dizisinin, her ne kadar farklı konularda fikirler içerse de bir iç düzenliliği olduğu varsayımını taşımaktadır. Oysa Skinner'in aktarımı açısından tek bir düşünürün değil, tek bir düşünüre ait tek bir metnin dahi bu tarz bir iç düzenliliği olduğu varsayılamaz. Catana'nın da ifade ettiği gibi sistematik tarih okuması, araştırmacının geçmiş filozofların muhtelif görüşlerini (filozofların sunumundaki orijinal halleri ile bir sistem içerisinde sunulmamış olsalar da), belirli bir sistem içerisinde yeniden kurgulamasını (reconstruct) gerektirir.[25] Tutarsızlıklar ya da eksillikler içeren düşünce dizinleri, filozofun yazımının ardındaki amaçlılığın araştırılması ile ve diğer düşünceleri arasındaki temel ilkelerin tesbiti ile telafi edilir, yer yer gözardı edilir. Bu şekilde sistematik tarih yazıcılığında, bugünün yani araştırmacının perspektifinin, tutarlılık ve boşlukların doldurulması ya da anlamlılık inşasında etkili olacağı açıktır. Bu noktada ise okuma metodu, anakronizmle sonuçlanmakla eleştirilecektir. Sistem kavramının diğer anlamı ise bütüncül tarih anlayışı ile zikredilen Hegel üzerinden açıklanır. Bu anlamıyla sistem, tekil felsefe sistemlerini ve filozofları aşan, çoğulluk içerisinde geçmiş düşünürlerin ürünlerine bir gelişim sistemi olarak bakan ve geçmişin kendi içerisinde bir akliliğe ve düzenliliğe sahip olduğu inancını içeren bir anlamdır (Catana, s. 213-214). Geçmiş felsefi görüşlerin tarihini yazarken felsefe sistemi kavramının kullanımını ancak eğitimsel bir araç olarak savunan Gadamer için kavram geçmiş düşünürlerin fikirlerindeki birliğe işaret etmek ve onları üzerlerinde konuşulabilir kılmak (ilmi bir süreklilik) için gereklidir. Ona göre sistem sahibi ilk düşünür (beklenenin aksine Aristo değil) Proclus'tur. Sistem kavramsallaştırması ise daha geç bir dönemde, on yedinci yüzyılda gerçekleşmiştir (Catana, 243-246). Gadamer'in pragmatist yaklaşımı anakronist olmamak çabası ile süreklilik fikrindan vazgeçen bir araştırmacının hangi unsuru kurban edeceğine de işaret etmektedir. Skinner'in monadik okumasının en önemli problemi, bilginin sürekliliğini sağlayacak alternatif bir zemin inşa edememesidir.

[23] Skinner,*Visions*, s. 167-174.
[24] Catana, Leo, *The Historiographical Concept of System of Philosophy*, (Leiden: BRILL, 2008), s. 2.
[25] Catana, *The Historiographical Concept of System of Philosophy*, s. 200.

Felsefe tarihi çalışmalarından evrilen bir diğer alan sorunların tarihi (problemgeschichte)dir. Her ne kadar öncü isimlerinden olan Fülleborn ortak bir meseleyi birbirinden farklı filozofların bakış açısından anlatmış olsa da onun aktarımında filozoflar arası evrensel bir bağ kurmaya çalışılmamıştır. Skinner'in metinlerin onları zaman ve mekanlarını aşan kaynaklara dönüştürecek evrensel bir yönünün olabileceğini inkarı, daha monadik ve erken dönem problem tarihçilerine karşı bir duruş sayılmayabilir. Ancak hakim uygulama biçimi açısından, hem felsefe tarihi hem de problemlerin tarihi, geçmişe dönük ister tek bir filozofun düşüncesi içerisinde isterse tek bir problem çevresinde olsun, bir süreklilik ve bütünlük varsayarak işlerler. Monadlaşmayı sağlayacak diğer bir unsur metinler ve zaman-mekanlar arası birim fikirlerin (unit ideas) de reddidir. Skinner, bu eleştirilerini Doktrinler mitolojisi (mythology of doctrines)ve Tutarlılık mitolojisi (Mythology of coherence) olarak formulleştirir.[26]

Böylece Skinner, objektif tarih okumalarını varsayan tarihçiler yanında, kavramları takibi amaçlayan Lovejoy, Collingwood ve Koselleck ve dönemsel zorunlulukları yorumun parçası kılan Strauss gibilerin alternatif tarih okumalarını da eleştiri oklarına hedef almıştır.[27]

Skinner'in okumasında her ne kadar objektif tarih yazıcılığı iddiası reddediliyorsa da aslında o, dolambaçlı yoldan objektif bir okumanın sağlanabileceğini yine de söyler gibidir. Zira onun teorisinde de okur, kendi perspektifinden objektif okumada olduğu gibi fedakarlıkta bulunmak zorundadır. Şöyle ki Skinner'ın okumasında yazar ve yazarın metnini anlamlı kılan bağlam mümkün olabildiğince yeniden inşa[28] edilerek metin anlaşılmaya çalışılmalıdır.[29] Tarih, yazarın perspektifinden okunmalıdır. Artık bağlam, yalnızca yazarın belirli bir metni ortaya koyduğu ve bir söz eylemi olarak metnin gerçekleşmesini sağlayan niyet ve bağlamın dışında, dönemi ve koşullarını da içine alır biçimde genişlemiş olarak anlaşılmaktadır. Sözün eylem oluşu ve belirli bir zamansal mekanda gerçekleşmesi onun toplumsallığına dair bilgiyi de gerekli kılmaktadır.[30] Bu analiz içinde Skinner bu genişletilmiş bağlam ile, hâlâ tek bir söz

[26] Skinner, *Visions*, s. 27 vd, 58 vd.; Catana, *The Historiographical Concept of System of Philosophy*, 260, 265
[27] Bahsi geçen filozofların yorum ve felsefi metoda dair düşüncelerini bağımsız makalelere konu olmayı hakettiği için burada yalnızca bazı yazılarına işaret etmekle yetineceğim. Bknz. Arthur O. Lovejoy, *Varlık Zinciri*, İstanbul:İnsan Yayınları, s. 11-31; Leo Strauss, *Persecution and the Art of Writing*, Chicago: Chicago University Press, Reinhart Koselleck, *Begriffsgeschichten*, Frankfurt: Suhrkamp Verlag, R.G. Collingwood, *the Idea of Nature*, Oxford: Oxford Paperbacks.
[28] Yeniden inşa kavramı burada Skinner'in kullanımında, bağlamın olabildiğince inşası anlamında iken, makalede daha sonra alternatif bir metod önerisi sunulurken, metnin bağlamından farklı olabilecek yorumları da içerecek şekilde yeniden inşası anlamında tekrar kullanılacak. Bu ikinci kullanım ise daha çok Rorty'nin kullanımından ilham ile kullanılmaktadır (reconstruction) (Rorty, Historiography, s. 53).
[29] Skinner,*Visions*, s. 3, Markku Hyrkkanen, 'The Point of Intellectual History' (review), Finnish Yearbook of Political Thought (7, 2003, 163-180), s.165.
[30] Skinner, *Visions*, s. 5, 42, 186.

eylemini anlamak için ilgilenmektedir. Yoksa Skinner'in bağlama dair ilgisinin, bir kavramın uzun dönüşüm (longue duree) süresini ya da bir yazarın bir konudaki fikirsel dönüşümünü izleyecek süreçselliği içermediğini belirtmek gerekir.[31] Skinner'in ilgisi, belirli bir fikre odaklanıldığında, o fikri ifade eden söz eyleminin gerçekleştiği koşulları olabildiğince yeniden anlayabilecek oranda bağlamla irtibatlı olmakla sınırlıdır.[32] Bu sınırlılık, geçmişle kurulabilecek irtibatın sınırlarını da bize göstermektedir. Metinlerle araştırmacının irtibatı, olabildiğince metni ortaya çıkaran sözediminin özsel koşullarının yeniden inşaasından ibarettir. Artık yeniden inşa çabası geçmişle bugün arasında bir irtibat kurma amacını içermez.

Metnin bir eylem olarak kabul edilmesi, eylemleri genel olarak ne tür bir nedensellik silsilesi içerisine yerleştirir sorusu, Skinner anlatımında zaten sahip olduğundan da ilginç bir hal alır. Ona göre, hiçbir söz-eylemi nedensiz gerçekleşmez. Bir taraftan dil, içsel mekanizmasından uzaklaştırılarak dışsal belirlenimi ve kullanımı üzerinden tanımlanmaktadır. Ancak neden belirli bir kullanım belirli bir zamanda gerçekleşmiştir sorusu kaimdir. Öyleyse, "Bir bireyin inançları onun eylemlerini açıklamada ne tür bir öneme sahiptir?" sorusunu da ortadan kaldıramamış halde buluruz kendimizi. Bu noktada Quine, Davidson ve Wittgenstein (geç dönem) gibilerinin holistik yaklaşımından ilham alınır.[33] Anlam, tek bir kelime için bile söz konusu olduğunda, kelimenin izole edilmesi ile elde edilebilir değildir. Quine'ın versiyonunda daha az katı bir holizm ile, anlam kelimeler arası bir ilişkiler ağını öngörmek üzerine kurulmuştur.[34] Kelimelerin tek tek anlamlarına dair bir araştırma yapmak yerine Skinner, tek bir kelimenin kullanımına işaret edecek bir inanç yerine, inanclardan oluşan genel bir yapıya (holist) bakmayı önemser. Yine de katı bir yaklaşımdan ziyade anlamların ve kelimelerin tek başına anlaşılabilir birimler olmadığı şeklinde onun holizmini anlamak mümkündür.[35] Böylece inançlar, içine yerleştirildikleri birçok inançtan oluşan ağ içerisinde anlamlandırılırlar. Ve anlamın keşfi, içsel bir anlamın keşfi yerine, entelektüel çerçevelerin ve bu çerçeveleri mümkün kılan daha geniş zaman dilimlerinin incelenmesi ile mümkün olacaktır.[36] Bu yüzden her ne kadar teoride üzerinde çok durmasa da, uygulamasında küçük yazarların ya da zamanında önemli olmakla birlikte bugun unutulmuş kişilerin metinlerine (very minor writing or trivial biography of forgotten figures) de önem vererek okuma yapmanın gerekliliğini kabul eder.[37] Büyük resimde görünür olmasa da, ya da bugünden geçmişin resmedilmesinde gittikçe değeri küçülmüş olsalar da

[31] Skinner, *Visions*, s. 186.

[32] Skinner, *Visions*, s. 177. Kavramsal dönüşüme odaklanan çalışmaları bulunsa da (Liberty Before Liberalism), Skinner, metoda dair yazımının farklı bir gaye taşıdığını belirtir (Skinner, *Visions*, s. 176).

[33] Skinner, *Visions*, s. 4.

[34] Peter, Hylton "Willard van Orman Quine", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/quine/>.

[35] Skinner, *Visions*, s. 44.

[36] Skinner, *Visions*, s. 2-5.

[37] Skinner, *Visions*, s. 42-3.

dönemin figuran görünümlü düşünürleri de, incelenen büyük metinlerdeki kavramların anlaşılması için bilinmesi gereken entelektüel çevreye dahil edilir. Metinle kurulacak irtibatı ve yeniden inşayı bu şekilde açıklayan Skinner, diğer yorum teorilerini de açıklamak amacı ile anlam kavramının muhtelif içeriklerle kullanılabileceğine işaret eder. İlk kullanımı ile "anlam", belirli bir metinde belirli kelime ve terimlerin anlamıdır (m1). Derrida'nın, geri dönülemez olarak ilan ettiği anlamın birinci kullanım olduğunu düşünür (Skinner, s. 91). "Bu metin benim için hangi anlamı taşıyor?" sorusunun cevabı ikinci kullanımı ile anlamdır (m2).[38] Mesela Ricoeur'un aktarımı ile, bu anlam sayesinde metnin, yazarın yazmadaki niyetinden bağımsız bir varlık alanı oluşur. Okuyucunun öncelendiği ikinci anlamın alternatifi yazarın niyetinin öncelendiği kullanımdır. Burada "Yazar bu metni ortaya neyi kastetmiştir?" sorusu sorulur (m3). Çoklu anlam anlayışı ve yeniden inşa kavramına yaklaşımı Skinner'in metodunun geçmiş metinlerle irtibat için kullanılabilecek araçlara dair revizyon alanlarını teşkil eder.

Skinner'in teorisini, felsefe çalışmaları ile meşgul kişi için birinci derecede bilinmesi gerekenler listesine ekleyen, Skinner'in bir taraftan tarihe dair önerdiği metodolojiyi felsefileştirirken diğer taraftan tarihteki bir metinle muhatap oluşu zorunlu olarak tarihsel bir çabaya da dönüştürmesidir.[39] Tam da bu nokta, yani belki teorinin en özgün noktası, aynı zamanda onun zayıflığını teşkil eder. Mesela, Schochet imkansız bir proje olarak tarih ve felsefeyi sentezlemekle Skinner'i suçlar.[40] Bu bağlamda modern paradigmanın kavramsal çerçevesini kullanmayan her metin, ister tarihsel farklılığın neden olduğu mesafe (XVII.yüzyılda yazılmış olmak gibi) ister farklı bir kültürel-bilimsel çerçevede yazılmış olmanın ürettiği farklılığın neden olduğu mesafeden dolayı olsun, kendi paradigma ve zamanı içerisinde anlaşılacak şekilde bir bağlam araştırması gerçekleşmeden anlaşılamaz kabul edilir. Bu iddia, Searle-Quine çizgisindeki söz-eylemi sonucu anlaşılmak zorundadır. Farklı zaman veya farklı bağlamda yazılmış metinler arası bir tür tekrarlanamazlık ve aktarılamazlık öngörüsü metni, zaman-mekan ile kısıtlamanın tabii sonucudur. Bu durumda modern bir tartışma ve XVII. yüzyılda geçen bir tartışma birbirlerine eklemlenemez, ve birinde kullanılan kavramlar, (isterse kullanılan kelimeler veya kavramlar aynı olsun), bir diğerine aktarılamaz hale gelir.

Skinner'in felsefe tarihi metinlerine, ya da siyaset felsefesi tarihlerine karşı soğuk yaklaşımı tesadüf değildir. Söz eylemi olarak düşünceler, tek bir zaman-mekan-ortamda tek seferlik varlığa sahip görünürler. Düşünceler evreninde böylece bir anlamda monadik alemlerden bahseder hale geliriz. Bir taraftan her bir dönemsel olgunun düşüncenin şekillenmesinde etkili olduğu holistik yapının varlığı ve bunun neticesinde tekrarlanamaz ve birbirine aktarılamaz ve süreksiz bir düşünceler evreninin kurulması henüz tam olarak çelişkili ilan edilemezse de, en azından ironik bir durumdur. Düşün-

[38] Skinner, *Visions*, s. 92.

[39] Markku Hyrkkanen, "The Point of Intellectual History" (review), 2003, Finnish Yearbook of Political Thought 7, 163-180. "working historian into thinking historian", s. 165.

[40] Gordon J. Schochet, "Quentin Skinner's Method", Political Theory, 2 (3), ss. 261-276, bkz. s. 262-7.

celer, oluşmaları ve kendilerine ulaşılabilmeleri cihetinden çevre koşulları ve diğer düşünce evrenleri ile zorunlu olarak irtibatlı kabul edilirlerken, onları yorumlamak ve yeniden kurgulamak noktasına gelindiklerinde, tam da bu koşullanmışlıkları yüzünden monadlaşırlar.

Yine de Skinner, geçmişin anlamsız ve değersizleşmesi olarak kendi düşüncesinin yorumlanmasına karşı çıkar. Kitabının iki bölümünü, onun metodunu antikacı bir yaklaşım olmakla suçlayanlara cevap vermeye ayırır. Temelde anlamın yeniden inşa sürecini, söz eylemi ve yorum arasındaki irtibatı detaylandırarak anlatırken Skinner'in ana hedefinin geçmiş düşünürleri bugüne ait bir zihinle dinlemenin zaaflarından kurtulmak olduğu görülür.[41]

Buna göre geçmiş düşünürler kıymetlidir. Ayrıca onlar bugün için de bugünün sınırlarını aşarak düşünme imkânı vermek açısından da önemlidir. İlginç olan, geçmişi anlamakla birlikte, bugün gelinen noktanın anlaşılması ve bugün için verili hale gelmiş seçimlerin geriye doğru takibi ile bu seçimlerin yegane tercih edilebilirler olmaktan çıkarılması, dolayısıyla dogmatikleşmelerinin engellenmesi sağlanabilir. Yine de Skinner ilerlemeci bir ima ile, aynı zamanda geçmişten bugüne katedilen mesafenin farkedilebilmesi olarak metodunu önemli görür. Bu metodu merkeze alan tarih, neredeyse Wittgenstein'in terapi-vari felsefesi gibi bir içe dönüş, bir kendini derinlikli olarak anlama çabası olarak karşımıza çıkar.[42]

Bugün gelinen noktanın geriye doğru takibi için geçmişi, kendi ifadeleri ile ve kendine has değer dünyasını referans alarak okumak gerekmektedir. Makalenin başlarında, Skinner değerlendirmesinde iki hususa yer verileceği belirtilmişti. Birincisi, Skinner'in yaklaşımının tarihsel bağlamın imkanlarını kullanmakla beraber tarihsellikle araştırmacıyı mahkum edip etmeyeceği idi. Bu durumda teori içi bir yorum ve yeniden inşa teorisi üretmenin imkanı sorulmakta idi. Skinner'in şu ana kadar aktarılan düşünceleri her ne kadar bugün açısından geçmişi ikna edici (?) bir önem atfetmiş görünse de ifade edilen çaba açısından pek ümit vaad etmemektedir.

Sonuç olarak Skinner, antikacılık eleştirine karşı iki biçimde yanıt vermeye çalışmıştır. Öncelikle o, geçmişin değerli olduğuna dair açıklaması ile geçmişin bugüne dair anlamlı mesajlar içeren veriler sağlayacak şekilde araştırma konusu edilebileceğini söyler. Ancak onun bu konudaki ifadeleri, geçmişe onursal bir değer bilmekten öte gitmez. Geçmiş, gerçek anlamda bugünle iletişim içerisinde anlaşılmaz. Hâlâ geçmişin bugünle irtibatlı bir yeniden inşanın parçası kılınması imkânsız görünür.

İkinci olarak ise o, anlama dair değerlendirmeleri ile katı bağlamcı yaklaşımını genişletmeye çalışır.

Felsefe çalışmaları açısından buraya kadar aktarılan bilgilerin yansımasına bakabi-

[41] Skinner, *Visions*, s. 4-6.
[42] Skinner, *Visions*, s.6.

liriz. Öncelikli olarak Skinnerci perspektifte, felsefe ve tarihin birbiri içine geçmesi ile irtibatlı olarak, tarihsel metinlerle uğraşan felsefi çalışmalarda zorunlu olarak tarihsel metodları kullanmak ve metnin ve yazarının dönemini anlamaya çalışmak gerekli hale gelmiştir. İkinci olarak ise bu tarz çalışmalar, araştırmacının sorularından ve perspektifinden (başka deyişle bugun ile irtibatlı hale getirilmekten) arındırıldığı için, ancak felsefe tarihi olarak uygulanabilir kılınır. Metin, ancak kendi lokasyonu içerisinde anlaşılabilir. Fakat metni anlamak ötesinde yorumlanması ya da yeniden inşa edilmesine Skinner teorisinde yer verilmemiş görülmektedir. Bu noktada Skinner'in tarih ve bağlam merkezine alternatif olarak üretilebilecek yaklaşımın ne tür özellikler taşıması gerektiğine dikkatimizi yönlendirebiliriz (II). Ancak makalenin bu kısmı sadece işaret derecesinde değinmekle yetinerek alternatif teorinin muhtemel özelliklerini listeleyecektir.

II

Skinner ve Cambridge okulunun dile getirdiği tartışmalar, analitik gelenekte kabul gören metin merkezli okumalar ile ortaya çıkabilecek sorunlara dair önemli bir adım teşkil etmektedir. Ancak felsefeyi, tarihinin keşfinden ibaret olarak kabul etmeyen araştırmacılar için keşfedilen metnin ne işe yarayacağı konusunda cevapsız kalmaktadır. Hatta radikal bir okumaya tabi kılındığında, Skinner'in söz-eylemi merkezli teorisinde, tarih-mekan sınırlamasında bağlamı aracılığıyla kendisine erişilen metin hakkında konuşulabilirliği dahi mümkün görünmemektedir. Bu noktada, yalnızca tarihin ya da belirli bir paradigmanın içerisinde gerçekleşmiş bir tartışmanın-geliştirilmiş kavramın bugün için de anlamlı kılınmasını sağlamak isteyen bir araştırmacı için, ancak ve ancak metin yorumuna dair bir metodolojinin Skinner'in tarihsel metoduna eklenmesi halinde, işlevsel bir metod önerisine ulaşılabilir. Bu durumda, iki kademeli bir metodoloji gereklidir. Metne ulaşmayı hedefleyen birinci kademe, ve metnin yorumunu amaçlayan inşa kademesi. Birinci kademe, özellikle anakronizm ve yazarın sunduğu kavramsal imkânların okuyucunun zihinsel arkaplanı ile sınırlandırmamayı sağlayacak, ikinci kademe ise, metin ve teorik tartışmayı kendi tutarlılığı içinde inceleyecektir. Bu anlamda metod, Skinner'in anlama dair verdiği ikinci içerikle irtibatlıdır ve okuyucuyu merkeze alan Derrida ve Ricoeur'un yorum teorileri ile birleşir (Skinnerin textual scepticism eleştirisi). Ancak ikinci kademedeki bu metni inşa süreci de kendi başına yetersizdir. Ayrıca, metnin, farklı tarih-mekan kategorilerine ve farklı paradigmalara taşınır hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun için metindeki teorik çerçeveler, sorular ve kavramlar üzerinden ortak bir üst dil araştırması aşaması gelir. Bu aşamada karşılaştırılamama sorunu (incommensurability problem) bir üst-dil inşası (higher-order vocabulary)[43] ile çözülmeye çalışılır.

[43] Bu yaklaşımda Macintyre hatırlanmalıdır (Alasdair McIntyre, "The relationship philosophy to its

Bir taraftan analitik gelenekte felsefe analizinin, diğer taraftan objektif bir tarih yazımını hedefleyen Elton'un eleştirisinde Skinner, metinlerde metinleri aşan birer yön olduğu ve metnin kendi içinde kapalı olarak analizinin bir anlam üretimi ile sonuçlanacağı önkabulleri üzerinde durur. Metni kendi içerisinde tutarlılık testine tabi tutmak onun açısından kabul edilebilir olmaz. Oysa benim önereceğim metodun ikinci aşaması açısından, en temel kavramları olabildiğince filozofun kendi bağlamı içerisinde anlamaya çalıştıktan sonra metnin kendi içerisinde ve teorilerin birbirleri ile irtibatları açısından bir tutarlılık testine tabi tutulmaları gelir. Bu tutarlılık testi, incelenen düşünürün ifadelerindeki boşlukların filozof ve teorinin avantajına olacak şekilde boşlukların doldurulması (principle of charity) ile oluşturulan bir metin üzerinde gerçekleştirilir.

Burada önerilen metodun temel gayesi, geçmişte kalmış görünen metinlerin, onların bağlamını aşan birer yönlerini inşa edecek şekilde yeniden okunmasıdır. Böylece burada, Skinner'in sağladığı imkândan istifade etmekle birlikte (yani geçmişteki metinlerin kendi söylemeyi amaçladıkları anlamı merkeze almak), onun kurduğu teoriyi onunkinden farklı ve belik de çatışmalı bir gayenin zemini kılmak (metnin bugün için anlamlı kılınması) hedeflenmektedir. Neticede, Aristo, Farabi, Sühreverdi ya da Wittgenstein gibi büyük filozofların metinleri ile bugün karşı karşıya geldiğimizde alacağımız tavır söz konusudur. Araştırmacı, bir tarafta Aristo'yu Aristo'nun kendi zamanında ifade ettiği fikirleri olduğu gibi keşfetmek, diğer tarafta bugüne bu fikirleri taşımak arasında birincide yazarın/filozofun, ikincide okuyucu/filozof ya da tarihçinin tarafını tutan iki uç arasında kalır. Mesela MacIntyre, "felsefenin tamamen muasır dönemin ıstılahı ile sürdürülebilir bir pratik gibi görünmesi alışkanlığının yaygınlığı"nı, bu pratiğin "alternatif bir yorumun nasıl görüneceği"ni öğrenme şansını kaldırması sebebi ile eleştirmektedir.[44] MacIntyre, tarihin içerisinde sıkışıp kalma yerine kişiyi, kendi zamanının düşünce modeli içinde hapis olması riskine karşı uyarır. Rorty, diğer tarafta, sadece muasır düşünür ile tarihteki fikirler arasında kalmayan bir mizansen sunar ve tarih içindeki muhtelif düşünürlerin nasıl birbirleri ile konuşabildikleri sorusunu sorar. Çoğunlukla anakronizm ve tarihteki düşüncelerin bugünün perspektifine kurban edilmesi[45] ile eleştiri konusu olan analitik filozofların metodunu, "rasyonel yeniden-inşa (reconstruction)" olarak aktarır.[46]

Ancak Skinner olsun, MacIntyre ya da Rorty olsun, öyle görünüyor ki bu tartışmada fikir beyan eden çoğu düşünür, kendinde bir metin olduğunu ve buna bir şekilde

past", in (ed.s) R. Rorty, J. B. Schneewind, and Q. Skinner, *Philosophy in History: Essays on the History of Philosophy* Cambridge: Cambridge University Press, 1984, s. 43.

44 MacIntyre, "The relationship philosophy to its past", 17, 19.

45 Els Elffers-van Ketel,; *The Historiography of Grammatical Concepts: 19th and 20th Century Changes in the Subject-predicate Conception and the Problem of Their Historical Reconstruction*, (Amsterdam, Atlanta: Rodopi, 1991), 61 vd.

46 Rorty, *Historiography*, s. 49, 53.

o metni olduğu gibi muhafaza ederek ulaşabileceğimizi varsaymaktadırlar. Böylece, bugünün terimlerine "indirgenmiş" bir klasik metin, çarpıtılmış (distorted/anakronizme düşülerek anlaşılmış) kabul edilebilir. Bu yorumda çarpıtma da, kendinde hem etik hem de akademik olarak sağlıklı kabul edilmeyen bir pratik kabul edilmektedir. Ancak burada felsefi bir araştırma yürüten kişinin pratiğini, tarihsel bir disipline indirgenme riski bulunmaktadır. Diğer taraftan, her bir felsefi metin neredeyse monadilaştırılarak düşünsel etkileşim imkânı ortadan kaldırılmış olur. Oysa ki felsefe tarihinin kendisi, bu etkileşimin her dönem aktif olarak varolduğunu gösteren bir deliller şeması sunar. Çevirilemezlik sorunu (incommensurability problem) güçlü bir teorik engel olarak görünmesine rağmen tarihsel gerçeklik, pratik olarak çevirilemezlik sorununun aşılmış olduğunu göstermiştir. Bunun klasik dönem içindeki örneği, birbiri ile yarışan metafizik ve kozmolojik çerçevelerin diyaloglarıdır. Mesela, temel ıstılahları, merkezi sorunsalları ve hatta temel aksiyomları farklı olan meşşai sistem ve kelam ekolleri arasındaki tartışmalar bu bağlamda incelenebilir. Öyleyse, yukarıda zikredilen gerilimin iki ucuna da alternatif, düşünceler arası köprü kurmaya imkân sağlayan bir üst dil (higher order language) ya da ortak zemin veren üçüncü bir metod mümkün olmalıdır. Ancak bu yöntemin mekanizması ve teorisinin ortaya konması gerekmektedir.

Felsefi bir analizin arayışındaki kişi için, metnin ve yazarın niyetinin keşfi (metin ve bağlam) ancak inşai sürecin birinci aşamasında, fikirlere erişimde ve anlaşılmasında araç olarak önemlidirler. Tarihsel metnin üzerindeki çalışma, araştırmacının yaklaşımına bağlı olan, birbirinden farklı formlarda gerçekleştirilebilir: analiz, metin merkezli, sistematik ya da bütünselci olabilir (filozofun tek bir fikrini bir metni değil de filozofun sistemindeki diğer fikirlerle karşılaştırmak suretiyle). Tarihsel bir analiz olduğu takdirde, filozofun içinde konuştuğu bağlam kadar, öncesinde ve sonrasındaki filozoflarla irtibatı da önem kazanır. Böylesi bağlantılarla güncellenen okuma, bu defa metnin yeniden şerh edilerek yorumlanması şeklini alabilir. Şerh de özgün metnin bağlamına ne kadar sadık kalınıldığına bakılarak, bağımsız ve sadık bir şekilde gerçekleşebilir. Bağımsız formda artık metin orijinal bağlamından koparılarak yeni soru ve çerçeveler içinde yorumlanır ve ana metinde gözetilmeyen hedeflerle okunur. Tarihsel bir metne dair çalışma, daha da bağımsız bir metodla da yeniden kurgulanabilir ve yeni soruların kaynağı olarak vazedilebilir. Bu şekilde, yorum artık bağımsız bir çalışmaya dönüşür. Buna güçlü bir örnek olarak, Kripke'nin Wittgenstein'i verilebilir. Kripke, metin merkezli Wittgenstein okumaya düşkün araştırmacıların eleştiri oklarını üzerine toplayan sorunsallaştırmasında, Philosophical Investigations'ta zikredilen iki bağımsız paragrafı birleştirir. Wittgenstein'in Private Language Argument ve Rule following Scepticism şeklinde sorunsallaştırdığı biri özcü dil anlayışına dair kişisel dil kurmanın imkansızlığına dair, diğeri kural-takibine dair iki tartışmasını birleştirir. Bu yeni füzyon zaman içerisinde dil felsefesi ve zihin felsefesinde bağımsız bir literatür oluşturacak şekilde kendi zeminini inşa eder.

Aslında klasik felsefe de buna benzer tazeleyici yorumlar ve hatta yanlış anla-

malar sayesinde evrilmiş, genişlemiş görünmektedir. Bu anlamda felsefeyi bir yanlış anlamalar tarihi olarak görmek, ve ondaki sıçramaları onun asli tabiatı kabul ederek ona atfedilen yığılmacı (cumulative) tabiatın önüne geçirmek anlamlı gelir. Felsefe, tarihine olan irtibatı açısından da özü itibariyle bağlanmak zorunda değildir. Bu anlamda, kıta felsefecileri kadar analitik düşünürler de meşru bir zemindedirler. Felsefe yapmak bir yaşam biçimi olmak, çoklu düşünce sistemlerine açık olmak yanında, mutlak tek bir düşünme biçiminin tek rasyonalite formu olduğunu dayatmaksızın, insana yine de ortak bir rasyonalite grameri atfedebilir.

Kümülatif ve lineer olmayan, çoklu gramerleri kapsayıcı ve sıçramalardan oluşan bir felsefe yaklaşımında, önce gelen büyük düşünürler, birer ilham kaynağı ve yol gösterici, gramerin farklı dillere uygulanmasının usta öğreticileri ve yeni yorumlarla yazılacak metinlerin düşünce malzemelerini sunan işçileri olarak yeniden sahne alırlar.

Netice olarak, her ne kadar metodik bir uyanıklık ve imkân alanı olarak Skinner'in teorisi önem arzetse de, İslam felsefesini dinamik bir felsefi çaba olarak süreklilik sahibi ve yeniden üretimin gerçekleştiği bir alan olarak gören bir araştırmacı için ancak ana metinleri daha iyi anlama çabası açısından tercih edilir ve uygulanabilir görülmektedir. Araştırmacı, metinlerin kendinde bitmiş olduklarına ve dahası kendine ulaşılması mümkün olan öz-anlamlara sahip bir yapı olduğuna dair şüpheci bir yaklaşıma sahip ise, ve metinlerin tamamlanma sürecini yazarın niyeti yanında, yazının zaman dışı yönleri ve dahası okuyucunun maksadına bağlı kabul ediyor ise, Skinner'in metodunu oldukça dar çerçeveli bulacağı da aşikardır.

KAYNAKLAR

Skinner, Quentin; *Visions of Politics*, c. 1, Cambridge: Cambridge University Press (2002, 2010).

—; "Meaning and Understanding in the History of Ideas", *History and Theory*, v. 8, no.1, s. 3-53

Taylor, Charles; "Philosophy and its history", *Philosophy in History: Essays on the History of Philosophy,* (ed.) R. Rorty, J. B. Schneewind, and Q. Skinner, Cambridge: Cambridge University Press,1984, s. 17-30.

Elffers-van Ketel, Els; *The Historiography of Grammatical Concepts: 19th and 20th- Century Changes in the Subject-predicate Conception and the Problem of Their Historical Reconstruction*,1991, Amsterdam, Atlanta: Rodopi.

McIntyre, Alasdair; "The Relationship Philosophy to its Past", *Philosophy in History: Essays on the History of Philosophy,* (ed.) R. Rorty, J. B. Schneewind, and Q. Skinner, Cambridge: Cambridge University Press,1984, s. 31-48.

Rorty, R.; "Historiography of Philosophy: Four Genres", *Philosophy in History: Essays on the History of Philosophy,* (ed.) R. Rorty, J. B. Schneewind, and Q. Skinner, Cambridge: Cambridge University Press,1984, s. 49-77.

Little, Daniel; "Philosophy of History", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), forthcoming URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/history/>

Kaya, Cüneyt; "İslam Felsefesinin mahiyeti üzerine", *İslam Felsefesi Tarih ve Problemler*, ed. C. Kaya içinde, ss. 15-36

Alper, Ö. M.; "İslam Felsefesinin mahiyeti ve İslam Felsefesi tabirinin kullanımı", İslam felsefesi Tarihi ed. B.A. Çetinkaya içinde, ss. 13-54

Mccormick; John P. Machiavelli against Republicanism: On the Cambridge School's "Guicciardian Moments", Political Theory, C. 31, S. 5, Ekim 2003.

Lamb, Robert; 2009, 'Quentin Skinner's Revised Historical Contextualism: A Critique' History of Human Sciences 22, 3, s.51-73.

Taylor, Charles; Sources of the Self: the making of Modern Identity, Harvard: Harvard University Press, 1989.

Davidson, Donald; "Actions, Reasons and Causes," in his *Essays On Actions and Events*, Oxford, Oxford University Press,1980;

—; "Knowing One's Own Mind," *Proceedings of the American Philosophical Association*, 61, 1987, 441-458.

Jesper, Kallestrup; *Semantic Externalism*, NY: Routledge, 2012.

Rowland, Mark; *Externalism: Putting Mind and World Back Together Again*, Chesham: Acumen, 2003.

McCulloch, Gregor; *The Life of the Mind*, London: Routledge, 2003.

Strauss, Leo; *Persecution and the Art of Writing*, Chicago: University of Chicago Press, 1988

Lovejoy, Arthur O.; *Varlık Zinciri*, İstanbul:İnsan Yayınları

Koselleck, Reinhart; *Begriffsgeschichten*, Frankfurt: Suhrkamp Verlag

Collingwood, R.G.; *The Idea of Nature*, Oxford: Oxford Paperbacks

Peter, Hylton; "Willard van Orman Quine", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/quine/>.

Hyrkkanen, Markku; "The Point of Intellectual History" (review), 2003, Finnish Yearbook of Political Thought 7, 163-180

Schochet, Gordon J.; "Quentin Skinner's Method", Political Theory, 2 (3), s. 261-276

Müller, Jan-Werner; "On Conceptual History" in Rethinking Modern European Intellectual History, Edited by Darrin M. McMahon and Samuel Moyn, USA: Oxford University Press, s.74-94.